

причинами недоліків писемного мовлення, а й ще раз доводять складний механізм процесу письма.

3. Подальший аналіз результатів досліджень буде спрямований на вивчення механізмів взаємодії акустичного і мовленнєво-рухового аналізаторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з вадами мовленнєвого розвитку // Дефектологія. – 2002. – № 1.
2. Корнев А. Н. Дислексия и дисграфия у детей. – СПб.: Гиппократ, 1995. – 224 с.
3. Жинкин Н. И. Механизмы речи. – М.: АПН РСФСР, 1958. – 370 с.
4. Лалаева Р. И. Нарушения устной речи. – Л.: ЛГПИ, 1988. – 71 с.
5. Левина Р.Е. Нарушение письма у детей с недоразвитием речи. М.: АПН РСФСР, 1961. – С. 281
6. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. – М.: Просвещение, 1969. – 214 с.
7. Ляпидевский С.С. Дисграфия у детей и их психофизиологический анализ // Учебно-воспитательная работа в специальных школах. – М., 1953. – Вып. 3. – С. 83 – 97.
8. Лурия А.Р. Очерки психофизиологии письма. – М.: АПН РСФСР, 1950. – 84 с.
9. Пассов Е.И. Основы методики обучения иностранными языками. – М., 1977. – С. 205 – 206.
10. Соботович Е.Ф. Нарушение речевого развития у детей и пути их коррекции: Научно-методическое пособие. –К.: ІСДО, 1995. – 204 с.

УДК 379.81.011.33(09)

Т.М. Медведь

*Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороводи*

ЛІТЕРАТУРА ТА МИСТЕЦТВО В ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ШКОЛЯРІВ

У статті розкрито аспекти організації дозвілля учнів шкіл у другій половині XIX – початку XX століття. Показано значення літератури та мистецтва для дозвільної діяльності як чинника формування особистості школяра.

В статье раскрыты аспекты организации досуга учащихся школ во второй половине XIX – начале XX века. Показано значение литературы и искусства в досуговой деятельности как фактора формирования личности школьника .

This article touches upon the organization the schoolchildren's leisure in the second part of the 19-th century and in the beginning of the 20-th century. This article considers the importance of literature and art in the leisure activity as the factor of formation of a schoolchildren's personality.

Постановка проблеми. Загальна мета виховання, сформульована ще гуманістами епохи Відродження, не втрачає своєї актуальності й на сучасному етапі розвитку суспільства. Гармонійна всебічно розвинена особистість є

ідеалом усієї навчально-виховної системи. Провідну роль у реалізації цієї мети відіграє одна з основних особливостей процесу виховання – його безперервність, яка передбачає вихід процесу, розпочатого у школі й за її межами. Тому виникає потреба в розумній організації дозвіллевої діяльності школярів.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є глибоке осмислення та використання науково-практичного досвіду вітчизняних педагогів, звернення до національних джерел педагогічної теорії та шкільної практики.

Особливий інтерес щодо цього викликає період другої половини XIX – початку XX століття.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемам організації дозвілля школярів присвятили свої праці провідні прогресивні педагоги того часу, такі, як Д. Тихомиров, А. Пятковський, Ф. Щербаков, Т. Лубенець та інші. Сучасні науковці, які займаються цією проблемою – це Н. Стадненко, Н. Гнатюк, О. Вишняк, В. Тарасенко й інші.

Мета статті – розглянути питання ролі літератури та мистецтва в організації дозвілля школярів у другій половині XIX – на початку XX століття.

Виклад основного матеріалу. У другій половині XIX – на початку XX століття питання організації правильного педагогічно доцільного дозвілля займало провідне місце серед педагогічних проблем. Це зумовило появу багатьох публікацій, у яких автори намагалися вирішити проблему організації “разумных развлечений для народа”. Провідне місце в “насаждении добрых нравов” відводилося саме літературі та мистецтву.

У навчальних закладах другої половини XIX – початку XX століття особливою популярністю користувалися шкільні свята: літературно-музичні вечори та ранки, літературні бесіди та літературні читання. Літературно-музичні вечори та ранки проводилися з дозволу попечителя навчального округу. На таких заходах, окрім учнів і педагогів, дозволялось бути присутніми батькам вихованців. Бажаючих узяти участь у святі було стільки, що керівництво школи проводило конкурс на кращого читця чи виконавця пісні [2, 527 – 528]. Після відбору проводилася ретельна підготовка програми, яка була затверджена попечителем округу. На думку педагогів, такі свята “возбуждают подъём духа детей, соединяя в общей работе и удовольствиях и учеников, и учителей, вызывают среди учащихся стремление

научиться петь и выразительно читать...” [2, 527 – 528].

Літературні бесіди як одна з форм організації дозвілля проводилися лише з учнями старших класів. Такі бесіди були присвячені обговоренню й аналізу самостійно написаних учнями творів. Теми отримували від учителя словесності задалегідь. Спочатку темами для таких бесід були виключно питання російської словесності. Згодом тематика літературних бесід почала включати і питання з інших галузей знань у зв'язку з необхідністю різностороннього розвитку учнів. На думку педагогів-практиків, такі бесіди сприяли розвитку логічного мислення, “критичного чуття”, усного мовлення тощо [4].

Цікавою формою організації дозвілля школярів і “справжньою подією” в житті школи стали “річні урочисті акти”, що проходили з дозволу попечителя округи і за затвердженнями ним програмами. На “актах” дозволялось бути присутнім батькам учнів, представникам адміністрації й іншим почесним гостям. Програма “актів” передбачала виступ творчих колективів школярів, річні звіти вчителів і доповіді на актуальні теми [4].

У практиці роботи навчальних закладів другої половини ХІХ – початку ХХ століття на особливу увагу заслуговують літературні читання, які проводилися у вихідні та святкові дні. Учні розподілялися на три групи: 1 – учні I та II класів; 2 – учні III – V класів; 3 – учні VI – VIII класів. Програма для читань складалася відповідно до вікових можливостей дітей і з урахуванням їх знань. Так, в “Отчёте попечителя Киевского Учебного Округа о состоянии учебных заведений округа за 1898 год” для першої групи пропонувалися твори: “Как поспорил Иван Иванович с Иваном Никифоровичем” М.В. Гоголя, “Бежин луг” І.С. Тургенєва, “Братья разбойники” А.С. Пушкіна, “Перчатка” и “Кубок” Жуковського, “Обед у медведя”, “Рыбьи пляски”, “Две собаки”, “Крестьянин и овца” І.А. Крилова. Для другої групи для читання були запропоновані “Последнее четырёхлетие из жизни Суворова” – за Хмирьовим, “Злые времена татарщины” – за Сиповським, “Марфа Посадница” – за Мордовцевим, “Московское государство в XVII в.” – за Сиповським. Для старшої, третьої, групи пропонувалися читання-бесіди на теми: “Об элевзинских мистериях”, “О воспитании и обучении в Афинянах”, “О деятельности внутренних органов у человека”, “О шелководстве”, “О пчеловодстве”, “О свойствах кислорода” (з дослідями), “Об электричестве” (з дослідями) тощо [4, 52].

У ХІХ столітті широкої популярності як заклади дозвілля набували

публічні бібліотеки, хати-читальні, Народні будинки тощо. На сторінках педагогічних видань активно обговорюються питання щодо їх функціонування.

Розглядаючи читання як один із видів дозвільної діяльності школярів, особливої актуальності набувало питання бідності та якості дитячої літератури. „Писать рассказы для детей гораздо труднее чем для взрослых; мы разумеем, конечно: писать хорошо, то есть так, чтобы дети не только поняли, но и полюбили рассказчика, прониклись всеми его образами и мыслями...” [6, 47].

Прогресивні педагоги Д. Тихомиров, А. Пятковський наголошували на необхідності відбору дитячої літератури для бібліотек [6; 8]. Ф. Щербаков у статті “О внеклассном чтении воспитанников среднеучебных заведений” наводить факти, які показують, що найбільше діти під час відвідування бібліотеки обирали книги за власним бажанням, потім – за вибором бібліотекаря, потім батьків і родичів, і найменшою мірою – за порадою вчителів і наставників [9]. Таким чином поставало питання педагогічного керівництва позакласним читанням учнів.

Особливим закладом організації дозвільної діяльності вважалися Народні будинки, які об’єднували у собі читальню, аудиторії, чайну та театральну зали. Тут можна було не лише набути корисних знань, поділитися власними думками, а й отримати “розумні, розвиваючі розваги”, такі як театральні вистави, концерти, народні бали тощо [3].

Театральні вистави займали вагоме місце у дозвільній діяльності учнів шкіл. Крім того, що школярі відвідували театр, вони самі часто брали участь у шкільних і домашніх театральних виставах. Слід зазначити, що єдиної думки щодо користі і значення театального мистецтва для формування особистості дитини не існувало.

У книзі “Сборник игр и полезных занятий для детей всех возрастов с предисловием для родителей и воспитателей” І.Я. Герд зробив спробу показати корисність дитячих домашніх вистав: “играть на сцене – громадное наслаждение для детей... и приготовления к представлению доставляют очень приятную работу детям и не без пользы наполняют их досуг...” [1, 48]. Для дослідження впливу театру на шкільну молодь, барон М.В. Остен-Дрізен провів анкетування серед учнів гімназій і реальних училищ [5]. Анкета містила п’ять питань:

1. Які п’єси Ви бачили в театрі?
2. Що Вас найбільше цікавить у театрі?

3. Які п'єси Ви хотіли б бачити на сцені (оперу, драму, балет тощо)?
4. Які п'єси Ви б хотіли переглянути ще раз і чому?
5. Чи грали Ви самі коли-небудь і що?

Окрім відповідей на поставлені запитання, респонденти самостійно давали відповідь на питання: “Яке значення має для них театр?” За результатами дослідження було виділено чотири вікові групи. Підлітки 12 – 14 років відносилися до першої групи. На думку дослідника, вони сприймають театр як цікаве, яскраве видовище, яке приносить не лише естетичне задоволення, а й виховує почуття доброти і справедливості, патріотизму тощо. У театральній постановці школярів цікавить не лише п'єса, а й гра акторів, правдивість образів і технічний бік виконання [5].

Відбір репертуару для шкільних спектаклів здійснювався за згодою попечителя шкільного округу або директора шкільного педагогічного комітету.

Серед форм організації дозвілля привертають увагу відвідування музеїв і виставок, що організовувалися різноманітними товариствами та комітетами. Особливо поширеними були пересувні педагогічні музеї. Вони містили кілька відділів (наприклад: математика, Закон Божий, природничі науки, географія, історія, культура та мистецтво тощо) [7]. Це, на думку провідних педагогів, дозволяло не лише розширювати кругозір дитини, викликати цікавість до тієї чи іншої науки, а й знайомило школяра з кращими зразками культури та мистецтва своєї країни.

Висновки. Таким чином, аналіз педагогічної літератури другої половини XIX – початку XX століття показав, що питання організації змістовного, педагогічно доцільного дозвілля, яке б сприяло різнобічному розвитку особистості дитини, посідали вагоме місце серед педагогічних проблем того часу. Провідні педагоги наголошували на важливості використання літератури та мистецтва в дозвільній діяльності як важливого фактора формування особистості школяра.

Напрямом подальшої розробки проблеми вважаємо розкриття особливостей реалізації тогочасних ідей у сучасній практиці організації школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. В. фон-Боль Детские игры // Народная школа. – 1881. – № 1. – С. 33 – 48.
2. Лубенец Т. Педагогические беседы. – С.-Петербург, 1913. – 578 с.
3. Народная энциклопедия научных и прикладных знаний. – М., 1912. – Т. X. – 540 с.

4. Отчёт попечителя Киевского Учебного Округа о состоянии учебных заведений округа за 1898 год. – К., 1899. – 145 с.
5. Протокол заседания общего собрания Санкт-Петербургского Родительского Кружка 6-го февраля 1910 года // Воспитание и обучение. – 1910. – № 10. – С. 310 – 312.
6. Пятковский А. Библиография // Народная школа. – 1880. – № 3. – С. 47 – 48.
7. Съезд начальных народных учителей С.-Пб. губернии // Народная школа. – 1881. – № 1. – С. 44 – 46.
8. Тихомиров Д. Школа и жизнь // Народная школа. – 1880. – № 1. – С. 18 – 19.
9. Щербаков Ф. О внеклассном чтении воспитанников средне учебных заведений // Воспитание и обучение. – 1890. – № 5 – 6. – С. 161 – 186.

УДК 37.033

Т.О. Усатих

Сумський державний

педагогічний університет

ДІЯЛЬНІСНО-ПРАКТИЧНЕ НАПРАВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У статті аналізуються особливості екологічного виховання учнів у системі позашкільної освіти. Підкреслюється діяльнісно-практичне направлення освітньо-виховної роботи в позашкільних закладах еколого-натуралістичного профілю. Зосереджується увага на принципах, реалізація яких забезпечує творчу самореалізацію учнів у позашкільній системі освіти.

В статье анализируются особенности экологического воспитания учеников в системе внешкольного образования. Подчеркивается практическое направление образовательно-воспитательной работы во внешкольных учреждениях эколого-натуралистического профиля. Акцентируется внимание на принципах, реализация которых обеспечивает творческую самореализацию учеников во внешкольной системе образования.

The peculiarities of ecological education in the system of out-of-school education are analysed in the article. The author highlights the practically - active approach of educational work at out-of-school establishments in the ecologically - naturalistic field. Much attention is devoted to the principals that provide pupils' creative self-realization in the system of out-of-school education.

Постановка проблеми. Екологічна ситуація, що склалася в Україні сьогодні, є наслідком багатьох чинників. Це і споживацький підхід до природи, і природоруйнівний тип індустріального розвитку, і некомпетентність відповідних служб тощо. Але якщо проаналізувати проблему глибше, то виявляється, що є ще одна і, мабуть, найсуттєвіша причина екологічної кризи – глобальне падіння духовності й моральності, низький рівень екологічної освіти й виховання, загалом екологічної культури переважної більшості населення [5, 169]. Сьогодні вже є загально визнаним факт, що вихід із становища, що